

Жарко ЂУРОВИЋ*

ГРАД У ОГЛЕДАЛУ КУЛТУРОЛОШКИХ НОВИНА

Свака заједница тежи окупљању, по разним основама, највећма егзистентној и духовној. Окупљањем се прибирају енергије и остварују чвршће везе између људи. Не смију се изгубити из вида ни сродни афинитети кад су у питању животне и културолошке потребе.

Град је мјесто гдје се преламају назначени феномени и реализују добра разних врста. У тим врстама се заснивају кључне одреднице егзистентног атласа. У ранијим временима, највећи број црногорског становништва живио је у сеоским срединама, међу орањима и пашњацима, као изворима егзистенције. Развојем технике и технологије, нарочито у прошлом вијеку, из основа се мијења ова слика. Живот у урбаној средини почео је интензивније да се преслијава, дајући субјекту града богатије садржаје живота. Сада житељи града село посматрају као један пасторални крајолик, у који се долази да би се ослободили ропства солитерске самоће, изгледом сличне кавезу. Боравак у селу ограничен је на дане викенда. Толико тек „да испијемо чашу јутарњег зрака” и да се поново сручимо у град, препуштајући се његовој динамици и метежу.

Живот у граду имплицира афирмацију садржајнијег живота, у много чему, иако осјећамо немалу носталгију за амбијентом села и његовим флорним чарима. Њих, ипак, надјачавају сукцесивни облици градске динамике, која нуди дубље духовне корелате мислећој личности. Људска мисао осјећа себе саставним дијелом тога амбијента, а он је окружен изазовима техничке ренесансе, којој се

* Редовни члан ЦАНУ

морамо приклањати, јер нуди нову мрежу спознаја у сфери комуникација и духовности. За једну деценију промијени се много тога. Не продукује се само духовна моћ него се ствара и једна врста новог интернетског сензибилитета, који нам омогућава да истовремено будемо на више мјеста. Моја сазнања о свијету крећу се у смислу његовог брзог развоја, што значи да добијају нове појмовне атрибуције. Појмовно се манифестује и као перспективистичко стање. Њега именујемо као процес по себи, као неку врсту континуираних открића у животу и умјетности. Данас не може ништа да сачува своју невиност. Најмање појам и број. Зашто? Зато што се у својим кодовима множе до имагинарних величина. У томе царству, сада већ електронске ере, имплементирају се садржаји и форме које тешко разумијевамо, јер посједују тзв. „подтекстуалну структуру”. Она одвлачи пажњу класичног читаоца због сложене симболичке укрштености. Не схвата се да свако вријеме има своју типолошку препознатљивост кад је у питању умјетност ријечи. За писца није довољно осјећање. Оно је дејствено ако је плод артистичког умијећа. Ако садржи флуид чаролије. Ако је вишезначно. Само на плану литературе можемо препознати више њених врста. Зависно од тога каквим се вербалним нагласком служе. Какве ефекте производе.

Не треба се плашити рецивидираног надреализма, ни других изама који се баве игром подсвјесних импулса. Преко тога се остварује врста новог тона и измијењеног осјећања за ријеч. Ону ријеч која има необичну асоцијацијску аплитуду и нове дикцијске колоплете. Па ни компјутерска поезија не би требало да буде баук. И она се заснива на некој агенси, која има скривен мисао. Асоцијативни и звучни. Тамо гдје се формира звук, зачиње се мисао. Удруженост их опојмљује. Интегрише у доживљајни ресурс.

Урбане градске средине одувијек су имале слуха за феномен новине. Негдје се ради о преобликовању форме, а негдје о трагању за новим конверзацијским својствима, у којима ће новина имати доминантну улогу.

Ствараоци који живе у граду и инспирисани су њиме, имају друкчији вид креативне пројекције од оних који су егзистенцијом везани за село. Код првога је мисао упућена према субјекту, његовој омамљујућој супстанци, док се други занима равном реториком, која нема јачих уобразиљних замајаца. Динамика је основни

постулат живота у градским срединама. Наликује грчу, који тражи баланс између моћи и жеље. Креација изискује баш такве спознајне оплођаје. Преноси их у метре и риме, никад довољна себе и свог запућења у непознато.

Градски амбијент приморава дух да искорачи из круга обичности у свијет необичних детекција на говорном плану. Према њима се јавља отпор као код сваке новине. Слична је ствар и са уличним графитима, који све више постају нека врста зидне библиотеке градова. Кад помињем необичан говор, мислим на шатровачки говор.

Већ дуже вријеме пратио сам његово настајање. Тај говор настаје спонтано и тежи свакодневном обогаћивању. Истина, неке ријечи из њега „изумиру”, а нове се рађају. Зависно од тога ко су и одакле су његови творитељи. Шатровачки говор најприје се оплођава у урбаним срединама, са интенцијом да има карактер издвојености. Само издвојен може бити привлачан за његове изговоренике. Најчешће младе људе, који нијесу, или су тек прошли границу пунољетства. Тај говор има генерацијска омеђења и обично је у „јавној употреби” тамо гдје се младеж забавља – у салонима за плес и провод, у кафићима, кућним журкама.

Шатровачки говор „продро” је и међу графите на зидовима већих градова као својеврсна лексика. Неко уличне графите назива „зидном књижевношћу”, што они у ствари и јесу. Они хоће да добију, а и добили су, статус јавне презентације. Зидови су њихова краљевина!

Није свакако лако измишљати шатровачке ријечи и дати им конверзациони карактер. Ту мора постојати усаглашавање многих идиома, у првом реду језичких и значењских, јер говор без тих одлика не би могао да заживи. Шатровац бира ријечи. Мисли на њихову смислену и звуковну ударност. Не треба заборавити да шатровачки језик има и пародијске нагласке.

Овај је говор заогрнут апстрактним велом. Кад се разгрне, добићемо разјасницу да посједује провокативне црте, посебно у сфери онеобичавања језика. Језик чини окосницу сваке артикулације, па и ове којој смо дали шатровачку номенклатуру.

Ево неких ријечи из шатровачког говора из којих се види његова смисао на двострукост, са елементима задиркивања, подругљивости, ишчикавања и слично: *цева* – ларма, *цейос* – лопов, *шљака* – посао, *ходуље* – ноге, *цирка* – пиће, *ујка* – будала, *фајерцај* – лице,

књава – спава, *кулов* – простак, *суварак* – новац, *ѿиквара* – глава, *ѿеѿанус* – сналажљив човјек, *ѿишбајн* – модеран, *у ѿасу* – сигурно, *сенејал* – село, *ѿуб* – полицајац, *ђанисаѿи* – разумјети и др.

Овај се говор прима са резервом. Не у скупини гдје се „упражњава”, него ван ње. Он је добио и своје пропагаторе, чак и међу писцима завидне репутације. Давичо је био један од корисника таквог говора. Веома је уочљива његова примјена у сигналистичкој поезији Миролуба Тодоровића. Он има неколико збирки поезије са шатровачким предлошком. И неки други писци обогађују литературу језиком шатровачке упливности. Има и оних који су докторирали на шатровачком говору!

Данашњи човјек све више постаје плијен ствари и треба му дух да побјегне од њих. У неки простор илузије гдје ће се осјећати присније и слободније. Шатровци бјеже у свој језик, у увјерењу да су тиме очували свој идентитет. У почетку је најтеже, а кад шатровачка скупина ојача, кад постане видљивији дио грађанског слоја, поставља дистанцу између себе и остале средине. Језик је примјер тога дистанцирања!

Између свјетова створена је веома велика пукотина. Сви се боре за преимућство у господарењу имовине духа. Шатровачка скупина дјелује „отпадно”, са сталном мишљу да нешто значи. Ја бих рекао да ипак значи. Као социјални феномен. А гдје се она укотви, јавља се потреба за оглашавањем кроз специфичан језик. Сличан ономе са дијалекатском аромом.

И издвојен човјек шатровац се убраја у такве, загледан је у властито огледало, знајући да су остала огледала различитија од његовог. Ту мислимо на грађанског изабраника са нормираним Вуковим језиком. Њега краси задовољство мјере, док „шатровцу” стално закидају на мјери. Његов језик је језик одбране. Од чега? Од сивила које га је окружило. Тако он резонује!

Графити које срећамо на зидовима улица највећма припадају шатровачком говору. Спрдилачког су карактера. Не поштеђују никога. На задовољство шатроваца, постале су опсесија бројног зидног читаатељства. На зидовима су „обрађене” теме пријекорног тона, гдје поред политике важно мјесто припада сексу, фудбалу, животном стандарду, школству и другим облицима наше свеукупне егзистентне слике. Графити кроз сублимни вид маркирају психологију градске средине у карикатуралним знацима. То се чини пу-

тем жаокастих ријечи и духовитих обрта. Наводимо неке од њих: *Сјаши Мурџа, луд је ово коњ; Идемо у блајосџање; скембаће нас; Досџа си џрабуњао, аморџизуј њокалицу.*

Из ових примјера видимо како се дух развија у својој слободи. Како призива незадовољство и саопштава огорченост. Догађање је стожерна потенција живота. Хајдегер га сматра облашћу којом човек и биће досежу у својој суштини једно друго. Оно се метаморфира у облике мишљења. А ми знамо да језик мишљењу даје склоп и дејство. Језик је доказ емитоване егзистенције. Пријемчиве моћи саприпадања. Град је стјециште гдје се то највише осјећа. Због његове убрзане пулсације.

У граду се веома снажно прожимају културолошка добра. У њих увршћујемо умјетност модерних стремљења, књижевност, сликарство, музику. Иако креацијом исказујемо своје Ја, она у себи мултиплицира и оно што се слива у њега. У првом реду недоумице, па послије тога и друге фасцинације које насељавају умјетнину. Ту, прије свега, мисим на унутрашње преображаје изазване плимом техничких новина, које су постале саставни дио нашег егзистентног крвотока.

Природно је што умјетност упија његове супстанце, користећи при том авангардну пројекцију. У почетку екстремно дјелује, али временом добија оприродњење и прихват. Многе пјесме давно испјеване у надреалистичком маниру, дакле смислено замрсиве и јаросне, постале су временом логичне и уобичајене. Пролазећи кроз временске фазе, апстрактна мисао није се лишила футурске разјаснице. Она за један период постаје стандард, док је не потисне нова. Сада нам надреалистички стих Љ. Јоцића *Сџејенице – бербернице једној јуџра*, дјелује као класична слика о физичком изгледу фиксираног степенишног објекта.

Сложићемо се са мишљу да све има типолошке слојеве. Посебно ствараочева фиксација. Поета из „компјутертске утробе” извлачи на видјело многе језичке вратоломе, који, у фази ствараочевог промишљања, добијају нужност срођења. Компјутер постаје субјект који пјева. Ближе рећи: иницијација пјесниковог надахнућа.

Компјутер уз помоћ његовог версификатора-поете, сигнира поход ка заједничкој виртуелизацији свијета и сазнања. То њихово двојништво постаје све израженије у области стваралачких трансформација. На то се морамо свикавати. Компјутер неће бити шкрт

око помоћи ствараоцу, само је питање колико је стваралац у моћи да „надзире” његову креативну радиност. Битан је овдје однос према стваралачком акту. Компјутер нуди ритам, стваралац спознају. Из тога споја настаје учинак. Гете је у растрљачима боја пронашао изванредне сликаре. Зашто не бисмо у компјутеру нашли сличног стимулатора креације.

Свима је знано да се доживљај времена мијења. Са њим се мијења и много шта друго што се продукује у њему. У поезији као у најстажетијем облику исповједности може стати, уз помоћ интуитивног фактора, мноштво разноликих искустава из домишљајне сфере. Могу се исказати путем графичких знакова, па чак и путем бјелине, која условно симболизује празнину. Ако је стваралац видо-вит, он различитости умије да уједини, дајући им снагу евокативне кристализације. Мисао се црпи из апстракције. Визија јој одређује смјер и продубљује суштину. Некада треба напор да би се они појмили.

Слике и цртежи Анке Бурић, по духу концептуални, мотивисани су тематиком града и његових геометризованих визура. Линијом се отвара перспектива простора. Само инвентивни разумијевају њихове апстрактне односе. Зато што се мисао сликарке продужава у перспективу визије. Та врста сарадње је један од начина да се дође до богатих флуида ауторове маште. Најчешће су двије атрибуције присутне: линија и круг. Путем њих, најефектније се моделује мапа ствараоачевог субјекта. Присуство сферичне геометрије у сликама Бурићеве не огледа се само у сликовитости колико у њиховој симболичкој смислености. Град је орбитално мјесто гдје је требало тражити симболику настајања ствараоачевих визија.

Ствараоци који су обузети тематиком града као инспирацијом, брже овладају модерним осјећањем. У граду се ефикасније одгаја дух и брже освајају сазнања. Те се ствари не смију изгубити из вида, јер град је утока свега актуелног што се одиграва. Одабрали смо га за своје трајање. Трајање треба опазити изнутра. Ако се тако опажа, тако ће се и трансформисати у ријеч или слику. Склонивши се у трајање, умјетник је стекао визу за властито уважење. За остварење тога услова заслуге се дугују граду и његовим духовним предностима.

Жарко ДЖУРОВИЧ

ГОРОД В ЗЕРКАЛЕ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ НОВИНОК

Резюме

Основной смысл авторского текста заключается в том, что город представляет собой разнообразие культурной жизни. Он даёт глубокую основу разумной личности в частности привычку к искушениям техничко-технологического ренессанса, которая расширяет сеть сознаний в сфере духовного и коммуникативного общения.

В работе упомянуты многие культурологические ценности, которые городу дают особую значимость во всех видах проявления, особенно в сфере духовного обогащения, в котором интернет занимает главное место в нашем «коммуникативном голоде.»

Продуктом городской среды является воровской жаргон, который существует наряду с нашей нормированной речью.

В работе подчеркнуты и другие особенности города, как например графиты, стенные библиотеки и все более присущие перформансы как особый культурологический массмедий.

